

ЕЛЕМЕНТИ СИСТЕМИ ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ: ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

ELEMENTS OF TARIFF REGULATION: COMMERCIAL LAW ASPECTS

Феделеш Е.М.,

*аспірант кафедри господарського права
юридичного факультету*

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена дослідженню елементів системи тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Проаналізовано підходи до визначення елементів системи тарифного регулювання. Автором наведено власну точку зору щодо визначення елементів системи тарифного регулювання.

Ключові слова: елементи системи тарифного регулювання, мито, митний тариф, митна вартість, країна походження товару.

Статья посвящена исследованию элементов системы тарифного регулирования внешнеэкономической деятельности. Проанализированы подходы к определению элементов системы тарифного регулирования. Автором приводится собственная точка зрения касательно определения элементов системы тарифного регулирования.

Ключевые слова: элементы системы тарифного регулирования, пошлина, таможенный тариф, таможенная стоимость, страна происхождения товара.

The article deals with the elements of the system of tariff regulation of foreign economic activity. In the article approaches to the determination of tariff regulation system elements are analyzed. The author gives his own point of view about the determination of elements of the system of tariff regulation.

Key words: elements of the system of tariff regulation, duties, customs tariff, customs value, country of origin.

Постановка проблеми. Тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності є господарсько-правовою категорією, що відображена як конкретний перелік встановлених митних тарифів (мит) та похідних явищ, що використовується при переміщенні товарів через кордон України. Під поняттям «тарифного регулювання» розуміють комплекс економічних заходів, виражений у чіткому переліку митних платежів та зборів, що встановлюється для кожної групи товарів відповідно до української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності. Тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності складається із сукупності елементів, що становлять систему тарифного регулювання. Однак підходи до розуміння елементів системи тарифного регулювання різняться та є дискусійними, зокрема основна група питань стосується віднесення тих чи інших явищ до системи тарифного регулювання. Варто відзначити, що питання визначення елементів системи тарифного регулювання дотепер не отримало достатньої наукової розробки та потребує ґрунтовного дослідження.

Стан дослідження. Тарифне регулювання, окрім належності до сфери господарського права, має сильне економічне підґрунтя, що зумовлювало дослідження питання елементів тарифного регулювання такими вченими-економістами та вченими-юристами, як В.В. Ващенко, С.Г. Войтов, О.П. Гребельник, І.І. Дюмулен, О.Б. Єгоров, О.Ф. Івашина, С.П. Коломацька, Т.М. Мельник, В.П. Науменко, К.І. Новікова, П.В. Пашко, Д. В. Приймаченко, Л.М. Пісьмаченко, В.А. Руссков, Г.Д. Симонова та ін. Водночас у вітчизняній господарсько-правовій

науці не приділялася спеціальна увага елементам системи тарифного регулювання.

Виклад основного матеріалу. Тарифне регулювання є одним із видів впливу держави на провадження такого виду господарської діяльності, як зовнішньоекономічна діяльність, тобто різновидом державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Але відсутність єдності поглядів вчених-представників різних наук, зокрема економістів, управлінців та юристів, на механізм тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності є однією з головних проблем у розумінні, що ж є насправді основою тарифного регулювання.

Як відомо, державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності відбувається за допомогою методів, що, за визначенням В.В. Поєдинок, є передбаченими законодавством способами впливу держави на поведінку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності з метою отримання необхідного з точки зору публічних інтересів результату [1, с. 60].

Традиційно в науці господарського права виділяють дві групи методів впливу держави на економіку, на поведінку суб'єктів господарювання: адміністративні й економічні.

Адміністративні методи – це такі способи впливу держави, при яких необхідний суспільству результат досягається шляхом прямого наказу (обов'язкового припису) компетентного органу, що підлягає виконанню суб'єктом господарювання незалежно від того, вигідно це виконання йому економічно чи ні.

Економічні методи – це такі способи впливу держави, при яких необхідний суспільству результат

досягається шляхом стимулювання суспільного виробництва через економічний інтерес виконавців (як за допомогою матеріального заохочення, так і за допомогою майнової відповідальності за результати господарської діяльності) [2, с. 46].

Отже, можна зробити висновок, що механізм тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності полягає у застосуванні економічних методів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Питання виокремлення власне тарифних методів регулювання є важливим у зв'язку з необхідністю впровадження в законодавче поле України стандартів ЄС та СОТ, які виступають ініціаторами тих чи інших обмежень у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Застосування економічних методів полягає у реалізації цілей економічної політики за допомогою сукупності господарсько-правових інструментів регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Отже, підґрунтям тарифного регулювання виступають господарсько-правові інструменти, які і є елементами системи тарифного регулювання.

Досліджуючи підходи до розуміння елементів системи тарифного регулювання, слід звернути увагу на нормативно-правову основу методів тарифного регулювання. Наприклад, А.М. Кандиба визначає, що методи тарифного регулювання ґрунтуються на засадах Митного тарифу України і Митного кодексу України, які є головними економічними регуляторами зовнішньої торгівлі з позиції сприяння міжнародній торгівлі, митному контролю, уніфікації комерційних і митних документів, багатоцільової класифікації товарів, митної вартості товарів, країн походження товарів, оподаткування тощо [3, с. 206–357]. Погоджуючись з вказаною тезою, зазначимо, що під нормативно-правовим базисом для визначення та розуміння методів тарифного регулювання слід розуміти Закон України «Про Митний тариф України», Митний кодекс України, а також Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність», який не варто залишати поза увагою.

Огляд ряду наукових праць дозволив встановити, що найбільш поширеною серед науковців-теоретиків та практиків є думка про те, що сукупність інструментів тарифного регулювання складають: мито, митний тариф, митна вартість, кодування товарів та визначення країни походження [4, с. 7; 5, с. 169–170]. Існує також тенденція до спрощення структури тарифного регулювання, зокрема, до рівня застосування митного тарифу чи мита [6, с. 49; 7, с. 280]. Таким чином, можливим вбачається умовно розділити точки зору щодо елементів системи тарифного регулювання на широкий та вузький підходи.

Згідно з широким підходом, як було зазначено вище, представниками якого є В.В. Ващенко та І.М. Карамбович, до інструментів тарифного регулювання відносять: мито, митний тариф, митну вартість, кодування товарів та визначення країни походження. На нашу думку, наявність серед інструментів тарифного регулювання кодування товарів є зайвим, адже останнє є складовою частиною митного тарифу. Ви-

знаючи кодування товарів окремим інструментом тарифного регулювання, необхідно поділяти й інші елементи тарифного регулювання на структурні частини та розглядати їх як окремі інструменти, що, в свою чергу, приводить до штучного розширення інструментарію тарифного регулювання.

Яскравим прикладом такого розширення є позиція Т.М. Мельника та К.І. Новікової, які розширюють вказану вище систему, додаючи систему пільг і преференцій з митного оподаткування [8, с. 82; 9, с. 27]. З цього приводу С.Г. Войтов слушно зазначає, що пільга або преференція за своєю суттю є незастосуванням або застосуванням в порівняно менших розмірах норм (ставок) митного оподаткування, а тому є лише наслідком регулятивного впливу, а не самостійним інструментом регулювання.

Заслужує на увагу точка зору О.Б. Єгорова, який відносить до інструментів системи тарифного регулювання тарифні квоти [10, с. 9]. На противагу зазначеній тезі С.Г. Войтов зазначає, що тарифні квоти – це локальні різновиди змінного мита, ставки яких залежать від обсягу імпорту товару, а тому їх виділення як самостійного інструменту тарифного регулювання також не є доцільним [11, с. 22]. Ми підтримуємо точку зору С.Г. Войтова та зазначаємо, що недоцільно до сталих інструментів тарифного регулювання відносити казуальний різновид мита.

Доволі цікавою є теза Г.Д. Симонової та Г.О. Хабло [12, с. 133], які усувають із системи інструментів тарифного регулювання митну вартість і відносять її до нетарифного регулювання. У свою чергу, І.І. Дюмулен [13, с. 150] зазначає, що нетарифними інструментами можуть стати не лише митна вартість, а будь-який елемент тарифного регулювання, але тільки тоді, коли його використання виходить за межі прямого призначення та створює перешкоди міжнародній торгівлі.

Стосовно питання вилучення з розряду інструментів тарифного регулювання митної вартості варто вказати, що, будучи основою для нарахування всіх митних платежів, митна вартість уособлює фактичну вартість товару на момент перетину митного кордону. Неможливість нарахування митних платежів і, насамперед, мита без визначення митної вартості вказує на структурно-функціональну належність останньої складу системи тарифного регулювання. Щодо позиції І.І. Дюмулена зазначаємо, що інструменти тарифного регулювання мають економічні природу та підґрунтя, а відтак, належать виключно до системи тарифного регулювання та у жодному разі не можуть трансформуватися у нетарифні бар'єри або розглядатися як елементи системи нетарифного регулювання.

Отже, характерною рисою широкого підходу є штучне дроблення таких елементів системи, як мито, митний тариф, митна вартість та країна походження товару, на їх структурні елементи, наслідком чого є надмірно розширена система інструментів тарифного регулювання.

Звертаючи увагу на вузький підхід до розуміння системи тарифного регулювання, згадаємо позицію

О.Б. Єгоров, який розглядає митно-тарифне регулювання як систему митного тарифу, що базується на митній вартості, тарифній класифікації та тарифних пільгах [10, с. 9]. Автор виділяє у системі митно-тарифного регулювання один збірний метод – митний тариф, який, в свою чергу, поділяється на внутрішньо-структурні елементи: митну вартість, тарифну класифікацію та тарифну пільгу. Вважаємо, що вказана думка є хибною, адже митно-тарифне регулювання та митний тариф не є тотожними поняттями, а співвідносяться як ціле та частина. Окрім зазначеного, митний тариф є елементом системи тарифного регулювання, яке є складовою частиною митно-тарифного регулювання, та має економічне підґрунтя, а відтак, належить до інструментів економічних методів.

Яскравим прикладом спрощеного підходу до розуміння методів тарифного регулювання є думка С.П. Коломацької, яка визначає систему інструментів тарифного регулювання занадто вузько, а саме: тарифне регулювання здійснюється шляхом застосування різних ставок мит [14, с. 14–29]. На нашу думку, виокремлення лише одного метода у системі тарифного регулювання значно звужує сферу застосування та правового значення такого виду державного регулювання.

Проаналізувавши вищезазначені підходи, можна зробити висновок, що станом на сьогодні найбільш влучною позицією вбачається точка зору В.П. Науменка, П.В. Пашка та В.А. Русскова, згідно з якими основними елементами системи тарифного регулю-

вання є мито, митний тариф України, митна вартість товару та країна походження товару [15, с. 41].

Приєднуючись до точки зору вищезазначених науковців, вважаємо, що до елементів системи тарифного регулювання належать: мито, митний тариф, митна вартість та країна походження товару. Кожний з зазначених елементів є господарсько-правовим інструментом, що має економічне підґрунтя та застосовується для дієвого тарифного регулювання. Вищезазначені поняття існують у тісному взаємозв'язку та є взаємозалежними явищами, що створюють чітку та вичерпну систему тарифного регулювання.

Висновки. Таким чином, можемо зробити такі висновки. Тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності як різновид державного регулювання використовує економічні методи впливу. У науковій сфері існують широкий та вузький підходи до розуміння елементів системи тарифного регулювання. Прихильники широкого підходу надмірно дрібнять елементи системи тарифного регулювання, загромаджуючи класифікацію зайвими елементами, а прихильники вузького підходу надмірно звужують систему, виокремлюючи лише поодинокі структурні елементи. На нашу думку, елементами системи тарифного регулювання є явища, які мають економічне підґрунтя, тісний зв'язок та не можуть виступати інструментами тарифного регулювання відокремлено. Тому до системи елементів тарифного регулювання слід відносити: мито, митний тариф, митну вартість та країну походження товару.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Поєдинок В.В. Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності : [навч. посібник] / В.В. Поєдинок. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 288 с.
2. Щербина В.С. Господарське право : [підручник] / В.С. Щербина. – К. : ЮрінкомІнтер, 2012. – 214 с.
3. Кандиба А.М. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності : [навч. посібник] / А.М. Кандиба. – К. : Аграрна наука, 2004. – 472 с.
4. Ващенко В.В. Митно-тарифне регулювання в Україні у 1-му півріччі 2000 року / В.В. Ващенко // Митна справа. – 2000. – № 4. – С. 7.
5. Карамбович І.М. Митна система та її роль в регулюванні зовнішньої торгівлі України : [монографія] / І.М. Карамбович. – Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2009. – 450 с.
6. Письмаченко Л.М. Митно-тарифне регулювання як засіб захисту економічних інтересів держави у сфері зовнішньої торгівлі / Л.М. Письмаченко // Економіка та держава. – 2007. – № 12. – С. 49.
7. Основи таможенного дела : [учебник] / под общ. ред. В.Г. Драганова. – М. : Экономика, 1998. – 280 с.
8. Мельник Т.М. Міжнародна торгівля товарами в умовах глобальної конкуренції : [монографія] / Т.М. Мельник. – К. : КНТЕУ, 2007. – 265 с.
9. Новікова К.І. Митний тариф в умовах лібералізації регуляторної політики держави : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / К.І. Новікова ; Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2010. – 27 с.
10. Єгоров О.Б. Митна економіка (Україна – СОТ – ЄС) : [посібник] / О.Б. Єгоров. – О. : ПЛАСКЕ ЗАТ, 2005. – 314 с.
11. Войтов С.Г. Структурна детермінація митно-тарифного регулювання / С.Г. Войтов // Економічний часопис – XXI. – 2012. – № 9–10. – С. 22.
12. Симонова Г.Д. Визначення місця митної вартості товарів у системі державного регулювання зовнішньої торгівлі товарами / Г.Д. Симонова, Г.О. Хабло // Вісник АМСУ. – 2010. – № 1. – С. 133.
13. Дюмулен І.І. Всемирная торговая организация / И.И. Дюмулен. – М. : Экономика, 2003. – 150 с.
14. Коломацька С.П. Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні : [навч. посіб.] / С.П. Коломацька. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 260 с.
15. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні / [В.П. Науменко, П.В. Пашко, В.А. Руссков]. – К. : Знання, 2004. – 340 с.